

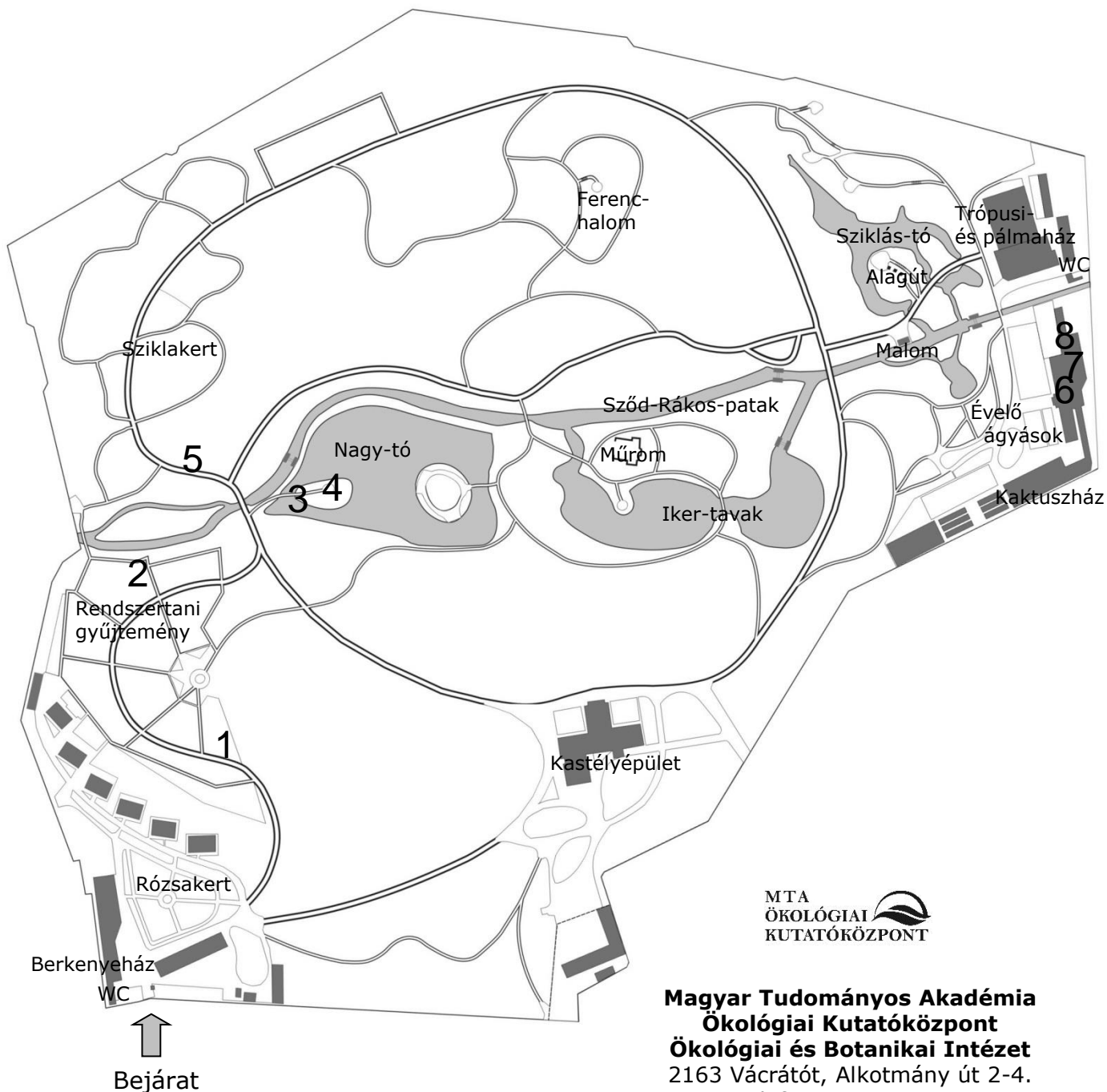
2019. április

A hónap érdekességei

Nemzeti Botanikus Kert Vácrátót

Jádelián (*Strongylodon macrobotrys*)

MTA
ÖKOLÓGIAI
KUTATÓKÖZPONT

Magyar Tudományos Akadémia
Ökológiai Kutatóközpont
Ökológiai és Botanikai Intézet

2163 Vácrátót, Alkotmány út 2-4.

Telefon.: 28-360-122

E-mail: botanikuskert@okologia.mta.hu

www.botanikuskert.hu

www.okologia.mta.hu

**Térképes útmutatónk abban segít,
hogy az aktuálisan virágzó fajok,
vagy más időszakú látnivalók közül
néhányat könnyedén megtaláljon
Kertünkben.**

Üdvözöljük hazánk leggazdagabb, mintegy 12 000 növényfajt és fajtát számláló élőnövény-gyűjteményében, a Magyar Tudományos Akadémia Nemzeti Botanikus Kertjében. Törzsvendégeink jól tudják, hogy tűzzön kegyetlenül a nap, fújjon a jeges szél, a 27 hektáron elhelyezkedő, elbűvölő hangulatú tájképi kertbe ágyazódó tudományos gyűjtemény évszakról évszakra mindig kínál valami érdekességet a növényvilág végtelen sokféleségéből. Havonta megjelenő térképes ajánlatunkkal néhány időszakú látnivalóra szeretnénk felhívni növénytudományunk látogatóink figyelmét.

Szent György hava. Kertünkben a madarak napról-napra hangosabban szóló, kikeleti éneke jelzi, itt a tavasz! Ezen a télen nem volt hó, és sajnos eddig még elmaradtak a bőséges kora tavaszi esők is, ezért ha éppen látogatásuk idején esik, Önök is örüljenek együtt a növényekkel! A kemény fagyok is elmaradtak, így téli növényveszteségünk nincs. Viszont a március 10-i éjjeli szélvihar sajnos sok, öreg fát kidöntött. Eltakarításuk sok munkát igényel, a tavaszi megszokott munkák (ágyások előkészítése, magvetés, ültetés stb.) közben folyik a fatörzsek, ágak eltakarítása is.

1. A rendszertani gyűjteményben és a kert más pontján is nyíló **nárciszok** (*Narcissus*) az amarilliszfélék (*Amaryllidaceae*) családjába tartoznak. Közel 30 fajuk többsége a Földközi-tenger mellékén honos. Hagymás növények, töleveleik általában szálalakú, felállóak. Magánosan vagy 2-20-as csoportokban fejlődő virágukat hat lepellevél alkotja, középen pedig egy többé-kevésbé forrt mellékpele alakul ki. Termésük sokmagvú, háromrekeszű tok. Illatuk, színük és szép formájuk miatt az ókor óta szívesen ültetik őket a kertekbe. Az egymással könnyen kereszteződő nárciszok a növénynevelők kedvelt alanyai. A sok ezer, szebbnél szebb kerti fajta és hibrid áttekintése nem könnyű feladat. A legelterjedtebb egységes osztályozási rendszer a nárciszokat származásuk és virágaik formája és szerkezete alapján 12 csoportba osztja. Legrobosztusabbak, leglátványosabbak ún. csupros, vagy trombitás nárciszok, melyek mellékpele legalább olyan hosszú, mint lepelleveli. A kisebb, kecses termetű, változatos virágú, vadon élő fajok külön csoportba kerültek.

2. A Rendszertani gyűjtemény szélső, eldugott kis ágyásában most nyílnak a hangák. Az erikafélék (*Ericaceae*) családjába tartozó télálló cserjék, a rododendronok, azáleák, fajdbogyók, áfonyák az üde, párás éghajlatot és a savanyú talajt kedvelik, ezért olyan divatosak pl. Angliában, ahol az úgynevezett hangakertek szinte kizárólag alacsonyabb erikafélék szőnyegszerű bokraival vannak beültetve. Kertünkben azonban nem érzik jól magukat, kivéve a **hússzínű hangát** (*Erica carnea*) és hibridjét (*E. x darleyensis*), mely méztűrő növény. Alacsony, kúszó szárú, terpedt ágú cserje, túszerű levelei négyes örvökben állnak.

Kora tavasszal nyílik, s a ráhulló hó sem károsítja látványos fűrtvirágzatba tömörülő apró virágait. Európa hegyvidékein, különösen mészkő vonulatokon fordul elő, 2700 m magasságig, fenyvesek aljnövényzetében és sziklás, havasi gyepekben.

3. A rózsaszín és fehér, egyszerű vagy telt virágú díszcseresznyék valószínűleg a Kelet-Ázsia hegy- és dombvidékein honos **kínai hegyicseresznye** (*Prunus serrulata*) fajtáiból és hibridjeiből származtathatóak, de ma már nem lehet minden esetben eredetüket levezetni. Óshazájukban több mint ezeröttszáz éve foglalkoznak nemesítésükkel, pompás nyílásuk Japánban tavaszkiöntő ünnepen (hanami), az emberek a fák alatt piknikeznek, gyönyörködnek a virágzásban. A cseresznyevirág az udvarlás jelképe, ezért a hanami gyakran a párkeresés alkalma is. Az Örökzöld-sziget bejáratánál álló *'Kanzan'* 8-12 m magas, széles (8 m), koronájú fa. Sötétrózsaszínű, telt virágú, pompás nyílásával hazánkban a legnépszerűbb díszcseresznye fajta. Levelei kihajtáskor vörösesbarna színűek, ősszel pedig narancsos-bronzos lombszínével díszít. A városi klímát is jól tűri.

4. Az Örökzöld-szigeten lombfakadáskor különösen szépek a **babiloni fűzek** (*Salix babilonica*), hosszú, gyakran földet érő, csüngő, ágaikkal, keskeny lándzsás, hamvaszöld, lekopaszodó leveleikkel. Észak-Kínából való, de pontos származási helye, és természetes előfordulása nem ismert. Hazájában az egyik leggyakrabban és legrégebben ültetett díszfa, ott pompázik a paloták dísztavai mellett, a csatornák partján, a közparkokban. A XVIII. században került Európába a Közel-Keletről, innen kapta nevét is. Vesszeit kötél- és kosárfonásra, kérgét gyógyhatása miatt használják, levele valamikor a szegények teája volt.

5. Bár nem feltűnő a virága, a legszebb tavaszi díszek közé tartozik az **ujjas juhar** (*Acer palmatum*). Alacsony, 4-6 m-es cserje vagy laza lombosított kis fa. Jellegzetes, 10 cm-es, kerek körvonalú levelei 5-7 kihegyesedő, fűrészszelű karéjra hasadtak, könnyed, légies megjelenésűek. Kecses bíborvörös virágai a lombfakadással egyidőben nyílnak. A juharok géncentrumából, Kelet-Ázsiából származó, Kínában, Japánban, Koreában őshonos, hegyvidéki faj. Mivel tápdús, mézmentes talajt, párás félsárnyéket kíván, hazánkban, a kertekben kevésbé terjedt el. A japán kertkultúrában kiemelkedő helyet foglal el. A nagy hagyományú távol-keleti nemesítők, mintegy 250, levélforma, szín, habitus, termés, őszi lombszín szerint szelektált fajtáját állították elő.

6. Az üvegházakban élő növényeknek más életritmusuk van, nem a mi évszakváltásunkat követik, télen is sok virágzó

növényben gyönyörködhetünk. Most kezdik virágzásukat a begóniák (*Begonia* spp.), a botanika közel 900 fajukat ismeri. Egyivarú termős és porzós virágaik laza, bogas virágzatba tömörülnek. Levelük jellegzetesen aszimmetrikus vállú. Rendkívül változatos, kisebb-nagyobb, ép és szeldelt levelűek, haragos zöldék, bíborvörösek és sárgával, fehérrel, rózsaszínnel tarkáztak, pettyesek, párducfoltosak és tigriscsíkosak, élénkpiros vagy fémesen csillogó fonákúak, sima és hólyagos felszínűek, szőrösek, pikkelyesek, kidomborodó erezetűek. E parádés sokféleség részben a természet évezredes, részben a növénynevelők keze munkájának sokéves eredménye. Szerte a trópusokon, esőerdőkben és párás hegyvidéki régiókban elterjedtek. Sokoldalú, változatos felhasználású dísznövények, ma már mintegy 10 000 kertészeti hibridjük és fajtájuk van forgalomban. Nevüket Kanada francia gyarmati kormányzójáról, Michel Begonról (1638-1710) kapták, ki a botanika lelkes híve volt.

7. A Pálmaházban és az Orchideaházban most nyílik a különös **jádelián** (*Strongylodon macrobotrys*) Fás szárú lián, szára elérheti a 18 métert is. Bizarr színét egy érdekes jelenségnek (kopigmentáció) köszönheti. Egy a virágok kék és piros színéért (kémhatástól függően) felelős antociánhoz (malvin), egy sárga virágszint okozó flavonol-glikozid (saponarin) csatlakozik, és ezek speciális arányban (1:9) kapcsolódva zöldes árnyalatú kék színt eredményeznek. 3 méter hosszú fűrtvirágzata akár 75-nél több virágból is állhat. A virágokat madarak és denevérek porozzák be. Fülöp-szigetek trópusi erdeiben, vízmosásokban, patakpartokon, fák koronájába futva él. Csak nagyon kevés botanikus kertben nyílik, ezért is nagy esemény dús virágzása.

8. Az orchideák rendkívüli formagazdagsága miatt a legnépszerűbb dísznövények. Közel 25 000 fajukat tartják nyilván, nem is szólva arról a sok 10 000 hibridről, amit keresztezésekkel sikerült az "orchidealáz" kezdete óta előállítani. Egy-egy különleges fajtaért vagyonokat fizetnek a tehetős gyűjtők. Virágaik elbűvölő szépségén és nehezen megközelíthető, rejtett élőhelyükön kívül nehéz szaporíthatóságuk is hozzájárul magas piaci értékükhöz. Egészen apró magvaik nem tartalmazzák a csírázáshoz szükséges tápanyagokat, ezt természetes élőhelyükön mikroszkópikus gombák révén kapják meg. Ennek híján azonban mesterséges körülmények között csak steril táptalajon, vagy a hajtáscsúcs szövettenyésztésével valósítható meg termesztésük. A papucsorchideák közé tartozó délkelet-ázsiai **vénuszpapucsok** (*Paphiopedilum*) azzal tűnnek ki a trópusi fajok közül, hogy nem a fák ágain meglepedő ún. epifiták, hanem többnyire a dús avarban élő talajlakók. Nagy, 25 cm-t is elérő, viaszos virágaik magánosan fejlődnek. Nevüket jellegzetes papucs alakú mézajkukról kapták. Igénytelen dísznövények, ezért szobanövénynek, vágott virágnak is alkalmas. Sok hibrid fajtáját állították elő.